

Altxorra

LUIS MARI MUJIKA

Joanes Petrirenak egunkari-paperetan bilduriko otartekoa atera zuen. Ogixerra zurian urdai errea, tomate-mutur bi eta negua bezainbateko gosea zeuden pilaturik. Arratsalde hartan, gutienez, Joanesek bazuen zer jatekorik beste anitzetan ez gisa. Patrikatik kanibeta aterata, tomatea zatikatzen hasi zen.

Joanes Petrirenak besagainak, soroko txorimaloak bezala, behe-runtz amilduta zeuzkan; besoak aitzinera ganoragabe erortzen zitzaizkion, bizkarreko konkordura nabarmenagoa eginez. Zango luzetan panazko galtzak zituen baldanki, kaskoan kapelu beltza, eta, noiz-noiz ere, euskaldunen erara txapela galanta.

Kapelua eraztean bere burua bola bat bezain zuri azaltzen zen. “*Limosnatxo bat Jainkoaren izenean*” esan ohi zuen umil eskea egite-rakoan eta, ondoren, *aitagure* bat erreztatzen euskaraz atarietan.

Hirira joatean, ordea, Joanes Petrirena prestuago jartzen zen. Kapelu zuria jazten zuen; ez zuen zakurrik eramaten; ezta *aitagurerik* erreztatzen.

Baserrietan Joanes Petrirenari artakoskolak, ogi-muturrak, tomate eta arbi-buruak ematen zizkieten. Kale-etxetan, aldiz, *txakur handi* eta *txakur txiki* txanponak.

Joanes Petrirenak behar hainbat ez zuela bildu pentsatzen zue-nean iluntzetan artasoro eta ortuetako artakoskolak, tipulak, patatak eta beste ohosten zituen.

Igarolako Tomasak bazekien Joanes Petrirenak, azteazkenetan, bere baratzetik tomateak lapurtuko zizkiola. Andereak, halere, ezjakinarena egiten zuen errukia ziolako. Oraindik orain, astelehenean ogia eskatu zionean, Tomasak opilari urdai-mutur bat erantsi zion. Une

hartan Tomasak bere gurasoei ere baserria erre zitzaienean nolako mixeria suertatu zitzairen pentsatu zuen.

Joanes Petrirena, eskale gehienak bezala, alferra zen. Janari sobera zuenean ez zuen eskean egiten. *Txupi* txakurra alboan zuelarik, zubipean gelditzen zen. Han amuarrainak, zarboak, ezkailuak, karra-marroak eta abar harrapatzen zituen. Alboko ikuilutatik lapurturiko lastoaz lastaira taxutzen zuen lo egiteko. Joanes Petrirenak, dena den, errefrau zaharreko "zakur goseak ezkurak amets" esakunaren arabera, On Matias jauntxoaren jauregiko bitxiak eta ondasunak desira zituen biziki. On Matias Albarorena bere aitaren oinetxe izanikoaren nagusi berria zen.

Joanes Petrirena oroitzen zen Indurain herriskan aita indianoak zenbat ondasun ukan zituen. Oinetxe hartako ogasun guztiak, ordea, berak zorrez xahutu zituen. Aita hiltzean Joanesek oinetxea saldu egin behar izan zion On Matiasi zorrak kitatzeko. Orain amets zituen egun bateko bere etxeko ohe gurie gortinadunak, zaldi-zela urrezkoz hornituriko ikuiluak, gari-ale oparoz beteriko mandio eta bihitegiak. Orobat, desirazko zituen jantokiko ontzien urre eta zilar-diztirak, eskaratzeko kutxa dotoreak eta apaletako konkil, platera eta kikara ederrak (irudi bitxiz margotuak).

Orduan bizia esne-zuritan dastatzen zuen, eta erantzukizunik gabe parrastatzen ondasunak. Orain, berriz, eskale-zorria zen, oinetxe hain aberatsaren oroia baino ez zuena, maleruski.

Jauregiko ganbaran Joanes Petrirenak ezagutu zuen zerraldo baten itxura zuen kutxa. Gurasoek han gordetzen zituzten gortina urrezkoak, perleriaz hornituriko jazkiak, Ameriketatik ekarritako urrin gozoko fraskoak, eta abar. Baita Ama Birjina Irantzukoaren irudi arras baliozkoa, amonak neskata zenean erabilitako kotoiezko gonak, amari heriotze-egunean hil-kutxatik kenduriko harribitxizko eraztuna eta errosarioa, eta, orobat, lore zimelez inguratutako arreba gazte hilaren argazkia. Leinu handikoak izan ziren, bai, Petrirenatarrak.

Orain, aldiz, Joanes ez zen bere bizkar gainean zeraman zakutoaren eta urritzezko esku-makilaren jabe urria baino, *Txupi* txakur leiala ondoan zuela.

Txakurra ez zen doverman bat, ezta alemaniar artzainen kastakoa askoz arlote eta umilagoa baizik; gorputzez txaparroa eta ile bakanekoa, arratoi-itxura deitoragarri.

Bai Joanesek, eta bai txakurrak, erren egiten zuten; izan ere, uda

sorgintsu batean, gurdi baten pean lo zegitenean, gurdi-gurpilak hanka harrapatu zien. Haiek aienak txakurrarenak!

Joanesez animalia, hanka elbarritu zitzaionetik, areago maite zuen. Joanesez *Txupiri* bere ardotik edaten eman ohi, zion. Likidoa esku-ahurretara botatzen zion -edalontzira bailitzan- eta txakurrak, eskerrak eman guraz, zaunkatxoak egiten nagusiaren hanka elbarritua, aldi berean, milikatuz. Eskolako mutilek, aldiz, arratoi-itxura zuelako, *Txupiri* harriak botatzen zizkioten.

Arratsalde batzutan, Joanesez *Txupirekin* errekan arratoiak harra-patzen zituen. Txakurra kaineria ondoetan, katua zelatan bezala, arratoi noiz irtengo zain egon ohi zen; ikusi-hala, atzaparez heltzen zituen, eta Joanesez zubipean sua egiten arratoiari azala, burua, sabela eta beste hondakinak kenduz; beste zatiez jaki gozoa prestatzen zuen. *Txupik*, aldiz, arratoiaren burua eta hezurak gogara jaten zituen. Eskolauek, zubipean sua zegoela antzematean, berehala esaten zuten:

— Gaur ere Joanes eskaleak arratoi-bazkaria dik.

Baziren, ordea, Joanesi bekaitza eta ezinemana ziotenak eta goardia zibilei deitzen zietenak.

— Joanes, gaur zer ohostu duk? -esan zion zakar bekainetan ile sarria zuen goardiak.

— Ohostu nik ? -ihardesten zuen begiak biziki zabalduz.

— Noski, ohostu ! Erenegun tipulak eta tomateak jaten ikusi hinduten, eta baita oilakia.

— Ni oilakia jaten?

— Ez ezak disimula...

Joanesez haragi-xerra mehe eta luzeska batzuk erakutsi zizkion goardiari "*Ikus ezazu!*" erantsiz. Goardia ohartu zen xerra haiek ez zirela ez oilakiz, ez zerrikiz, ez zekorkiz eginak.

— Arratsean harrapatu dituk arratoiak presa ondoko kainerian. Sinets ezazu!

Txupi txakurrak hortz zorrotza sartzen zien hezurtxoei. Hura triskantza animalia hortzena! *Txupi*, halere, izutia zen, eta beldurra zien txarol beltzezko kapeluz jantziriko goardiei, kartutxoak zintzilik baitzituzten gerritik. *Txupik* ikusiak zituen beste txakur-lagunak goardien eskupetez bide ertzetan hilda. Hori dela-eta, txakurra errekatik

bestaldeko zumetan ezkutatu ohi zen goardiak joan arte. *Txupik* begi izuz ikusten zituen azeituna kolorezko gizon haiek.

Dena den, txakurrak sumatu zuen egun hartan goardiak umore onean zeudela, eta bere nagusia, egun batzutan bederen, ez zutela herritik kanpo botako. Tomasak, gainera, tomate gordina eta litroerdi esne ekarriko zizkion gaua igarotzeko. Joanesek *Txupiri* ogi kozkorrak tomatean igurtzirik emanen zizkion gaueko hotzari aurre hobe egitearren.

Azaroa heltzen zeneko, Joanes eta *Txupi* hegoaldera, hots, Erriberako lur epelagoetara, *erdararen* lurretara, jaisten ziren. Han, Erriberan, mutilak harritu egiten ziren *Txupik* gaztelania ulertzen ez zuelako.

— “*¡Pero este perro es tonto! Le dices “toma” y no te entiende. Le llamas “chucho, ven acá” y no te hace caso*” esaten zuten.

Horrelakoetan Joanesek *euskarara* itzultzen zizkion txakurrari mutilen esanak, hau da, “*Hago hor*”, “*Hator aguro*”, “*Hartu ogia*” eta gisakoak. Caparrosokoek uste zutenez, Joanes Petrirena alemaniarra zen txakurrarekin hizkera arrotz eta gaitzean mintzatzen zelako.

Nafar *koko* haiek ez zuten *euskararik* sekulan entzun.

Martxoko goiz batean, kainaberetan harrapaturiko bi arratoi urretenean jaten ari zirenean, erregadiozko urak askatu zituzten, bapatean. Urak uholdeka eta trumilka etorri ziren eskaleak zuen oro berarekin bultzatu eta eramanez. Joanesek “*Txupi, Txupi!*” oihu egin zuen, baina berandu zen; uraren indarrez animalia beheko kanalean desagertu zen. Joanesek negar egin zuen bere burua bakarrik ikustean. Handik aurrera inork ez zizkion hankak milikatuko, isatsaz lazta-nak belaunetan eginen, ezta erretenetatik arratoiak hortzetan ekarriko.

Joanes kilometrotan hedatzen ziren meloi-soro eta arto-alorretara beha gelditu zen. Aurrerantzean zer eginen zuen adiskide hain leial, umil eta sufriturik gabe? Istantean burutik pasatu zitzaion “*Hobe diat gartzela baten itzalean nire hezurak usteltzea, harat-honat errati eta gosez ibiltzea baino*”, “*Txupi gabe malerusagoa nauk...*”.

Joanesek, alkandora erantzita, besapeko zorriak astiro kendu zituen saihetsean hatzekin azkura eginez. Aitzineko egunean harrapaturiko amuarraina jateak ere ez zion ilusio apartekorik egiten, nahiz eta mokadu gozoa izan. Bizitzak ez zuen, jada, ez bozkariorik, ez-eta xarmarik halako lagun ona galduta gero.

Ondoren, Joanesen buruan beste asmo gaitzago bat erne zen;

bizitzaz etsi-ezinez, bere burua presara botako zuen. Ez zuen beste aukerarik.

Joanes bere galtza handitan mugitu zen. Presaldera soegin zuen. Urtokia biziki handia zen; urak beltzak eta sakonak ziren. Izua sartu zitzaion hezurretaraino... Beste irtenbiderik ez ote zuen? Eguzkia azken aldiz galtsoroetan etzaten zen arratsaren xarma leunaz. Presara burua botatzeak izua sortu zion, prezeski... Ondoren, *“Egokiagoa diat ene hezurrekin gartzelan gelditzea harik eta Txupiren heriotza ahantzi arte”* pentsatu zuen. Ideia hura erosoagoa zitzaion, azkenean.

Patrika haztatu zuen baldarki pospolu-kaxa bilatuz. Joanes galtsoroko lasto-metara hurbildu zen; lasto-balak pilatuta zeuden. Haizea nondik zetorren kontu egin zuen. Poxpolua harri latz baten gainean urratu zuen, eta sugarra lastotara bota. Instantean, galtsoroan suzko mihi eta ke-mordo galanta igo zen. Galtsoroko jabea, berehala, sardea eskutan zuelarik, azaldu zen. Joanes han zegoen, suari so, tomate-xerra otartean jaten. Ondoren, goardiak ailegatu ziren:

— *¡Queda usted detenido! Durante un año quedará preso en la cárcel.*

Joanesen begiak *pozez* biztu ziren hura entzun orduko. Gutierrez, gartzelaren babesean jaki beroa, ohatze leuna eta kideen laguntasuna urte betez ukanen zituen.

Tuterako gartzela-leihotik gauez izar gordinak Ebroren kristaletan pizten ikusiko zituen. Ilusioak ortzeko kazkabarra lurrera gisa erori baziren ere, oroiak eta *Txupiren* maitasuna ez ziren inoiz itzaliko haren bihotzean .